

in so po istem Tacitu panonski jezik govorili, kateri se je razločeval od germanskega, keltskega in sarmatskega.

Lunina hosta (Lunae sylva, pri Ptolomaji *Λοῦνα ὄλη*) je današnji Manhart. To so dokazali najučenejši komentatorji Ptolomajevi, kakor Barth, Buchner¹⁾ in drugi.

Manhart pa ni druga kot nemška prestava slovanskega imena: lunina hosta, od man, to je, mesec, luna, hart, gozd, log, hosta. Razun latinščine in slovanščine (in sicer vseh slovanskih narječij) ne pozná noben jezik besede luna v pomenu: mesec, svit, Wiederschein, poznamenovanje to je toraj izvirno slovansko, in ker so ondi stanovali Osi, kateri so panonski jezik govorili, tedaj so Panoni bili Slovani.*)

Karpiane imajo nemški zgodovinarji, kakor Zeus in Wietersheim, za traško pleme (Diefenbach za nekakošno zmes vendar niti iz Keltov niti iz Germanov obstoječo!!); al temu trdenji se zoperstavlja vsa sporočila starih pisateljev o sedežih Trakov. Glavni sedež Trakov bili so iztočni kraji od Haema. Tukaj jih imenuje Homer za trojanskih časov.²⁾ Nobena betva Trakov nikdar ni stanovala na južni strani Karpatov med viri Tise in Vahe.

Gete, betvo Trakov, nahajamo sicer v makedonski dōbi bliže proti severu zraven Skytov po današnji Valahii, Moldavi in Erdeljskem, al sopet ne pod južnimi, ampak pod iztočnimi panogami Karpatov.

Ravno tako tudi sedeži druge glavne betve Thrakov — Dakov — niso dalje segali nego do Tise.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Nove državne razmere.

V zagovor slovenskih národnih zastopnikov.

Spisal L. Svetec.

V zadnjih „Novicah“ sem obljubil, da hočem o priliki naše politiško stališče, na katero so nas postavile naše razmere in dogodbe lanskega leta, obširneje razložiti in sprožiti očiten pogovor o tem, kako smo se vladali slovenskega naroda zastopniki, posebno državni poslanci; ali je res, kar so nam mnogi očitali, da smo zgrešili pravo pot; da smo ravnali proti koristi, proti pravim željam in potrebam svojega naroda; in ali ni morebiti nasprotno res, da smo svojo nalogo prav razumeli in okoliščinam primerno ravnali.

Vsak dobro vé, da mnoge ostre sodbe, mnogi napadi na nas zastopnike niso brez nasledkov ostali. Mnogi so jeli dvomiti, in v zaupanju do nas omahovati. Razprtija se vriva med narodne delavce, ki so pred vedno le ene misli, enega namena bili. To nobenemu pravemu rodoljubu ne more vse eno biti.

Da še nimamo odveč moči, in da se nam sovražnikov ne manjka, ki od vseh strani prežé, kako bi nam škodovali, to vsak nas dobro vé, in prepričani smo, da samo po složnosti, enodušnosti, neomajljivo-trdni disciplini bode mogoče vse napade srečno odbiti in pa napredovati; a nesloga, da bi nas pripravila še ob to, kar smo po mnogoletnem boji s tolikim trudom in tolikimi žrtvami naših najboljih rodoljubov privojskovali.

¹⁾ Barth. „Deutsch. Urg.“ II, 22. Buchner „die Einwohner Deutschl.“ nach Ptolom.“ XI. 4.

²⁾ Skylax Peripl. 67. s. Plin. IV. 18. Mela II, 2.

*) Ne dá se misliti, da ne bi bil Ptolomaj, kateri je svojo geografijo grški pisal, imen tako sporočil, kakor so se glasila v ustih prebivalcev okolice. Kdor tedaj trdi, da je *Λοῦνα* latinska prestava nemškega Man, nikakoršnih nima veljavnih dokazov. Pis.

Moj namen je, pravo, stvarno kritiko sklicati na delo. Naj se naša politika sodi tako, kakor se vsaka soditi mora; saj ne dela vselej človek sam politike, ampak okoliščine in dogodbe; blagor si vsakemu politikarju, kateri se zná z ozirom na svoj končni namen teh tako poslužiti, da mu koristijo ali vsaj ne škodijo!

Najbolj se nam je očitalo to, da smo se dvalizmu udali; da smo federalistični program zapustili; da smo slovansko solidarnost razdrli.

Jaz bom po vrsti o vsakem teh očitkov govoril, in nazadnje dodam še svojo misel, kako nam kaže odslej ravnati.

Dvalizem v Avstrii ni nova prikazen. Imeli smo ga že pred 1848. letom mnoga in mnoga leta. Tudi takrat so bile dežele takraj Litave, to je česke, nemške, slovenske, laške in poljske ena polovica, pod združeno dvorno kancelarijo na Dunaji stoječa in absolutno vladana; a dežele unkraj Litave, to je, Ogersko, Hrvaško in Slavonsko, potem Erdeljsko druga polovica, ki je imela svojo ustavo in stala pod ogersko in erdeljsko dvorno kancelarijo.

Avstrijski državniki so sicer že tudi v tistem času večkrat poskušali, da bi centralizem namesti dvalizma vpeljali, ali vselej brez vspeha. Od federalizma takrat, ko so narodnosti še po večem trdo spale, še ni bilo spomena.

Leta 1848. so si Ogrri izdelali in od cesarja Ferdinanda potrjeno dobili novo ustavo, po kateri se je med družim tudi to premenilo, da je zvršilna oblast od ogerske in erdeljske dvorne kancelarije prešla na odgovorno ministerstvo vsem ogerskim deželam skupno. Na tej strani Litave nam je bila obljubljena posebna ustava. Dvalistični organizem je imel tedaj še naprej ostati, in tudi takrat so ljudje bili te misli, da ne more drugače biti; zakaj naš tadanji državni zbor je sprejel to načelo brez obotave, in po njem postavljeni odbor, ki je imel novo ustavo izdelati, in v katerem so tudi Čehi, Poljaki in Slovenci sedeli, izdelal je kromeriško ustavo popolnoma na dvalistični podlogi. Bilo jih je sicer tudi že takrat nekoliko v zboru, ki so zahtevali, naj se Avstrija, pa le, kar je je takraj Litave, po federalistično uravná, in to — kar je imenitno — ne po historiskih, ampak po narodnih grupah; toda ostali so v manjšini.

Še le novo ministerstvo Švarcenberg-Stadionovo je centralistično idejo spet poprijelo; odpravilo je ogersko ustavo in kromeriški načrt in dalo oktroirano ustavo od 4. marca 1849. leta za vse cesarstvo veljavno. Baron Bach je nadaljeval v istem smislu, samo da po absolutnem potu.

Oktoberska diploma, ki je za tem, po nesrečni laški vojski, prišla, je historiske pravice kraljestev in dežel spet pripoznala; ali ustanovila je mnogotere reči za skupne, ki po ogerski ustavi niso bile skupne; in zahtevala je, da naj se té vprihodnje skupno obravnujejo. Te reči so bile, kakor je znano: zunanje, vojne, denarske in narodno-gospodarstvene.

V načelu je bil po tej diplomi dvalizem spet oživiljen, samo da so skupne zadeve imele centralizirane ostati, in posameznim deželam se je obetalo precej veliko avtonomije.

Februarski patent, ki je imel oktobersko diplomu vpeljati v življenje, drži se proti Ogrom istih načel, kot diploma.

Ogrri so se tej novi državni uredbi precej odločno uprli, zahtevajoč svojo ustavo od 1848. leta in trdeč, da svojih starih pravic, namreč davke in vojake na svojem deželnem zboru privoljevati, nikakor ne morejo popustiti. Istih misli so bili tudi Hrvatje. Neogerskih dežel zastopniki so sprejeli oktroirano ustavo in prišli

na Dunaj, med njimi tudi Čehi, ker so mislili, da utegne biti podloga, na kateri bi se mogla pri vsestranski dobri volji deželam in državi primerna ustava izdelati. Ali ko Schmerling od poprave svojega februarskega patenta nič ni hotel vedeti; odpadli so mu Čehi in mnogi drugi, prestopili na ogersko plat, in zavrgli njegovo teorijo, da so Ogrri s puntom svojo ustavo zapadli.

Kakor je ta teorija padla, ni bilo več pravnega razloga, Ogrrom siliti oktobersko diplomu in februarški patent, in zadrževati jim njih lastno ustavo. Schmerling ni mogel več naprej.

Belkredijevo ministerstvo, ki je za njim nastopilo, odjenjalo je od sile, in po septemberskem patentu vzelo si dobrovoljno pogajanje za svoje geslo. Po tem načelu se ogerska ustava ni mogla več prenarediti, razen kolikor bi Ogrri sami privolili.

V tem nas je zadela vojna nesreča predlanskega leta; državne vezi so jele popuščati in po vladnih krogih je zavladala misel, da edina rešitev je le še v pogodbi z Ogrri, — da se mora ž njimi mir narediti po vsaki ceni. Nasledek teh misli je bil dogovor z ogerskimi veljaki in vspeh njegov elaborat komisije 67tih. Po tem izdelku se je imela Ogrrom proti temu, da spoznajo zunanje zadeve in vojsko za skupne reči, njihova ustava od 1848. leta povrniti in samostojno ministerstvo postaviti. Med tem je Belkredi odstopil, pod njegovim nastopnikom baronom Beustom je bilo 17. februarja l. l. samostojno ogersko ministerstvo po Njih Veličanstvu cesarju privoljeno, in s tem ogerska ustava djansko nazaj dana. S tem je pa tudi državni dvalizem spet oživel, in tako smo bili spet na tistem mestu, kjer smo 1848. leta stali, in naš državni zbor, ki se je 20. maja l. l. sèšel, našel je pred seboj enak položaj, enake okoliščine, kakor državni zbor 1848. leta.

Tako je splavalo upanje centralistom menda za vselej, pa za zdaj tudi federalistom po vodi, čeravno se je bil nazadnje s svojo adresno od 19. dec. 1866. leta tudi hrvaški zbor za federacijo na podlogi oktoberske diplome izrekel. Bilo je prepozno!

Ako sem tukaj z malo črtami narisal dvalizmovno zgodovino, nikakor ni bil moj namen zagovarjati ga ali opravičevati; hotel sem le pokazati: od kod in kako se je začel; kaj ga je podpiralo; kako je vsaka državna nesreča zadnjih let in tudi naša opozicija proti Schmerlingu le njemu hodila na korist, in kako je bil dodelan in gotov (*fait accompli*), predno smo sedanji deželni in državni poslanci zastran njegega le kaj ziniti mogli.

Tako mislim je dokazano, da slovenski poslanci nikakor nismo krivi, da je dvalizem nastal; in ako se nam je iz tega obzira kaj očitalo, je to krivica bila. Praša se le še: ali smo ga mogli potem, ko je narejen bil, podreti? Ni težko dokazati, da to ni bilo mogoče. Takemu početju bilo je na potu: prvo cesarska beseda, ktero bi bilo treba prelomiti, da se Ogrrom nazaj vzame, kar se je bilo dovolilo; drugo pripoznanje, da Ogrri s puntom ustave niso zapadli, ktero bi bilo treba spet preklicati; in tretje nevarnost, da Ogrri postanejo nespravljivi sovražniki, ktere bi bilo spet le z orožjem in silo ukrotiti mogoče.

Tako smo sodili reči, prišedši v državni zbor dunajski in enih misli z nami so bili tako nemški centralisti kakor tirolski in poljski federalisti.

Pa mislim, da bi tudi Čehi in Hrvatje ne bili mogli drugače. Dokaz tega mi je, da je dr. Rieger v zadnjem českem deželnem zboru v svojem in svojih tovaršev imenu za trdno izrekel, da jih ni volja Ogrrom to jemati, kar jim je cesar izvolil podeliti; nego da bodo samo gledali, da zadobé za se iste pravice, kakor so dane Ogrrom. Dokaz mi je tudi sedanji, pred volit-

vami razglašeni program narodne stranke hrvaške, ki je tudi na dvalistični podlogi osnovan.

Tako smo morali vsi hoté ali nehoté dvalizem pripoznati, ko neizprosljivo logiko djansko; mi smo obžalovali, da se je naredil brez nas, ali podirati ga nismo več mogli, ker je bilo nemogoče.

In ako so nas spet zavolj tega mnogi krivili in obsojevali, mi tudi tega nismo zaslužili.

Da v taci okoliščinah nismo mogli misliti na federalizem za celo cesarstvo, to je očitno; kaj in koliko pa smo mogli na-nj misliti gledé na neogerske dežele, to povem prihodnjič.

(Dalje prihodnjič.)

Slovansko slovstvo.

* *Západní Slované v pravěku* čili razbor kritický, že Slované v Germanii a Illyrii bydlejí od doby předhistorické. Sepsal Alois V. Šembera, profesor řeči a literatury české na c. k. vyskych školach Videnských. S mapo Germanie a Illyrie v 2. století po Kr. Cena 3 gld. 50 kr. — Te velevažne knjige učenega gosp. profesorja, kateri kritično dokazuje, da Slovani že v predhistorični dobi bivajo v Germanii in Illirii, zvezek 1. prišel je že na svetlo, zvezek 2. pride to zimo, in zvezek 3., s katerim se delo končá, izide do meseca julija letošnjega leta. Kdor franko pošlje naročnino, prejme knjigo po pošti tudi franko. Pisatelj stanuje na Dunaji, Alsergrund, Berggasse Nr. 20.

Prošnja zastran „Glasnika.“

Lepo prosimo vse čest. gospode, ki smo jim 1. list „Slov. Glasnika“ na ogled poslali, da ga nam v gosp. Blaznikovo tiskarnico ali naravnost v Celovec nazaj poslata blagovolijo, ako jih ni volja, da mu kot naročniki na pomoč pritekó. Ta prošnja veljá tudi gospodom, katerim smo preveč iztisov poslali.

Vredništvo „Sl. Glasnika“ v Celovcu.

Zabavno berilo.

Juri Štrkelj najde zaklad.

Spisal Ivan Zarnik.

Miha Štrkelj je bil polovičar (polgruntar) v Visokem polji. Srečno je živel s svojo ženico v zakonskem stanu. Dal mu je Bog petero otročičev: tri fante in dve dekleti. Juri bil je prvorojenček, pa tudi prvoserklanček. Njihova roditelja sta svojemu ljubljencu vse dovolila, česar si je le želel. Zato pa je Jurček čem stareji, tem bolj bil tudi nečimern in poreden. Po stari navadi, da vsak prvorojenec podedva po očetu njegovo zemljišče in pohištvo, je tudi našemu Jurju po očetovi smrti prišlo Brenčkovo zemljišče v last.

Juri je bil 17. leto dopolnil, ko so mu oče umrli. Ker je bil še premlad za gospodarja, so oče na smrtni postelji njegovemu stricu Jožetu, po domače Burkležu, izročili zemljišče s to željo, naj bode Jože do 24. leta fantu varh in pomočnik pri njegovem gospodarstvu. Al slabjšega varha oče niso mógli fantu dati, kakor je bil Jože Burklež. Bil je burklež, prav v pomenu te besede, zanikrnež, lenuh, zapravljivec, igralec, pijanec itd. Svoje premoženje je že vse zapravil, potem se je pa še fantovèga lotil, in pognal je po grlu, kar je le mogel. Moramo pa tukaj omeniti, da je bil rajnki Brenček jako izvrsten gospodar. Ko je on pričel gospodariti, bila je Brenčkova hiša borna, lesena kajžica; on je sezidal čedno kmečko hišo. V hlevu ni dobil več ko eno borno sèstradano repče; svojemu sinu pa je zapustil par dobro

Sviloreja in sadjereja naša.

V 48. listu „Novic“ sem bral, da je vlado resni namen, s pomočjo svilorejskega zbora pomagati murboreji in sviloreji na noge. To me je tako razveselilo, da ne morem molčati o tem, da smo vendar pomoč dobili za povzdigo sviloreje v našem cesarstvu.

Murbe moramo pri nas le doma rediti. Očitna skušnja nas uči, da take murve so veliko bolje, ki so pri nas izrejene, kakor pa laške, ki niso našega kraja vajene. Pred 5 leti sem vsadil posebno veliko laških murb in tudi ljudem okoli sem jih mnogo mnogo razprodal. Ravno tisto leto sem jih pa tudi iz semena vsajal, in te so zdaj veliko večje kakor laške, popred vsajene, in bolj rastne. Laške še zmirom rade vzebajo, domače pa prav prav malo. Tudi to me je skušnja naučila, da se mora murbam močno gnojiti. Ker ima murba mehke korenine, se mora najmanj en sežen široka jama skopati, potem pa spodaj nagnojiti, čez gnoj malo prsti djati, potem še le murbo vsaditi. Kadar murbo zasuješ, da se korenine več ne vidijo, potem pa deni enmalo gnoja. Tudi živinski gnoj murba ljubi. Zrastla ti bo v enem letu viša kakor v pusti zemlji tri leta.

Zaredil sem tudi veliko jabelčnih in češpljevih dreves, veliko sort francozkih hrušek in češinj, pa so še premlade za presajanje. Kdor želi imenitnih in žlahnih sort, hrušek ali cepljenih češpelj (vseh skupaj čez 600 sort) lahko pri meni cepove po 5 kr. dobí, in vse to z imenom. Prav močnih dreves imam jabelčnih in češpljevih čez 1500 na prodaj; češplje so že tudi za cvet pripravljene in bodo prihodnjo spomlad cvetele; kupec bode že morebiti prvo leto sad okusil, kakor se pri cepljenih češpljah večkrat zgodí. Prodajam svoja drevesca od 30 do 40 kr. po velikosti, do sežnja velike po 30, čez seženj po 40 krajc. Kdor mi piše po drevesca, naj naznani, v kakošno zemljo jih bode sadil: v plitvo ali debelo peščeno.

V naših krajih se neverjetno močno vnema sadjereja, pa tudi sviloreja si pomaga naprej. Zopet se bliža preveseli čas, ko bomo drevesca cepili in presajali. Slovenci, ki imate lepe, pa morebiti še prazne vrte, na noge! Vsa zemlja naj nam rodi božje darove, da se naše premoženje povekša, potlej bomo veljavo imeli pred svetom in bomo prosti možje; beraču vsa prostost nič ne pomaga!

Andrej Net, po domače Mihovec,
kmet in sadjerejec na Kokrici nad Kranjem.

Politične stvari.

Nove državne razmere.

V zagovor slovenskih narodnih zastopnikov.

Spisal L. Svetec.

(Dalje.)

Ko se je bil tedaj, kakor sem zadnjič dokazal, dvalizem storil brez nas, in ko smo bili previdele, da storjenega ni mogoče več podreti, morali smo se resno vprašati: kaj zdaj? Kakor vsak človek, ki se odločuje, kaj bi storil, najpred sam sebe popraša: kaj hočem, kaj je moj namen, ki ga hočem doseči, in potem, ali je to mogoče, kar hočem? tako smo delali tudi mi slovenski poslanci.

Mi smo hoteli federalizem; zastran tega smo bili na čistem; prašalo se je tedaj le: ali je naš federalistični program, ki smo si ga izdelali na podlogi Belkredijeve sisteme, izrečene v patentu od 20. sept. 1865. leta, zdaj, ko so se okoliščine po vpeljanem dvalizmu tako znatno premenile, še mogoče ali ne?

Da bodo tudi tisti bralci, ki z našimi programi niso prav na tanko znani, mogli kolikor toliko razumeti, za kaj nam je šlo, načrtam čisto ob kratkem bitni zapopadek tistega programa, ki je bil brati po českih listih in brošurah, in ga smemo brez skrbi imeti za načrt českih, poljskih in hrvaških federalistov.

Po tem programu bi bila uredba avstrijskega cesarstva ta-le:

1. Cesarstvo se razdeli na historijski podlogi v pet skupin ali grup, namreč: v česko, gališko, ogersko, hrvaško in nemško.

2. Celo cesarstvo ima skupen državni zbor, ki je kompetenten za vse tiste reči, ki jih diploma od 20. oktobra 1860. leta za skupne izrekuje, to je zunanje, vojne, denarske in važneje narodno-gospodarstvene — ter skupno ministerstvo za te reči.

3. Vsaka skupina ima svoj skupinski zbor, ki je na priliko kompetenten za tiste reči, kakor po oktoberski diplomati ožji državni zbor, ter svojo dvorno kancelarijo.

4. Vsaka dežela ima svoj deželni zbor s kolikor mogoče veliko avtonomijo in svojo deželno vlado.

5. Vse narodnosti so ravnopravne.

Dajmo, da je ta program bil primeren Belkredijevi dôbi; prašam, ali je bil še mogoč, odkar je postal dvalizem djanska resnica? Ali je bilo še mogoče, misliti na skupni zbor za celo državo s kompetencijo oktoberske diplome, odkar je ogerska ustava oživela? Misliti na skupine in skupinske zборе, odkar so bile dežele ogerske krone odcepljene in nepreklicljivo iz oblasti državnega zbora na Dunaji odpuščene?

Na federalistično uredbu cele avstrijske države gotovo ni bilo več misliti.

Poglejmo zdaj, kako je bilo s federalizmom za naše, to je, za dežele takraj Litave.

Je-li morebiti mogoče bilo, vsaj našo polovico federalistično uravnati?

Ali tudi to je imelo svoje težave. Ko bi zveza med deželami takraj in onkraj Litave bila zgoli personalna unija, kot je na priliko bilo 1848. leta, potlej bi bilo po zgledu kromeriškega ustavnega načrta mogoče, skupne zadeve za našo polovico po oktoberski diplomati urediti; odkar so pa Ogri po elaboratu komisije 67tih nekaj reči za skupne pripoznali, in je bilo zastran tega posebne pogodbe med našo in ogersko polovico treba, taka uredba ni več mogoča bila.

Pa še mnogo večje zadržke in težave je delalo prašanje o skupinah.

Glavni zadržek, to se vé, je bil ta, da Nemci o njih niso hoteli nič slišati; in Nemci so imeli, po napačnih volitvah na Českem in Moravskem, v zboru večino. Pa tudi mi Slovenci v tej reči nismo bili ene misli. Čehi se nepremakljivo držé historijske podloge; po njihovem programu bi Slovenci prišli v nemško skupino, ktera bi obsegala doljenje in gorenje Avstrijo, Solnigrad, Tirolsko in Predarelsko, Štajarsko, Koroško, Kranjsko, Goriško, Istro in Trst z obmestjem z enim skupinskim zborom in eno dvorno kancelarijo. Mi Slovenci spet, kakor je znano, smo zavrgli historisko podlogo, in zahtevali smo narodno skupino; nam še notranje-avstrijska skupina ni bila všeč, nekar bi nam bila nemška. Gotovo je pa, da narodnega principa za zdaj ne bi po nobeni ceni pripoznali niti Čehi niti Poljaki.

Iz tega vsega je pa jasno, da federalistični poslanci sploh, posebno pa mi slovenski na skupine nismo mogli misliti. Zlasti moram tistim, ki nam zamerjajo, da se nismo za združenje vseh Slovencev v eno skupino pod eno deželno vlado in pod en deželni zbor potegovali, odgovoriti, da se mi za to misel nismo mogli

nadjati čisto nobene podpore od nobene strani ne od Nemcev ne od Slovénov, če tudi o tem molčim, da še Slovenci sami v tej reči nismo prav složni. Zbudili bi bili mi s tako zahtevo v državnem zboru veliko viharja med Nemci in Lahi, a podpore ne bi bili našli od — nikogar. To pa vsak znalec parlamentarnega življenja vé, da je nespametno staviti take predloge, katerih padec je naprej gotov, ker če to tudi družih škodljivih nasledkov ne bi imelo, ta graja gotovo zadene predlagovalca, da ljudi in okolščin ni poznal.

Iz tega mislim, bode do dobrega razvidno, da je federalistični program, ki smo ga imeli, postal zastran dežel ogerske krone popolnoma, a zastran družih neogerskih dežel vsaj v 1., 2. in 3. točki nemogoč. Ostali ste nam od njega le še 4. in 5. točka, to je, kolikor se je tikal deželne avtonomije in národne ravnopravnosti.

Ali smo môgli, in smeli biti za vse te premembe v djanskem življenji slepi? Ali smo mogli reči, da jih celó ni? In ako smo videli, da so, ali smo jih smeli in ali smo jih môgli prezirati?

Ni tedaj res, in zevsem po krivici se nam je to očitalo, da smo mi popustili federalistični program; prava resnica je le ta, da so nam okoliščine in dogodbe za zdaj nemogoče storile, da bi se ga bili s celoma držali. A kolikor smo môgli, to smo storili. Omejivši svojo delavnost na poslednji dve točki od programa, poganjali smo se nevtrudoma za deželno avtonomijo in národno ravnopravnost. Da naš trud ni bil brez vspeha, pričajo §§. 11, in 12. prenarjene ustave; potem §§. 8. in 9. postave o delegacijah; priča tudi §. 19. osnovnih državljanskih pravic. Lahko se je prepričati, komur je mar, da niti kromeriška ustava, z večino po Slovenih izdelana, deželam in národom ni večih pravic dajala.

Ta vspeh bode, jaz se trdno tega nadjam, pred mirno in preudarno kritiko, dovolj opravičeval federalistične državne poslance, in dokazoval, da so svojo dolžnost, kolikor so jim dogotovljene okoliščine dopuščale, vestno izpolnovali.

Tistim, ki so nam, posebno slovenskim poslancem, očitali, da smo solidarnost med federalisti razdrli, odgovarjam, da tudi to ni res, in to že za to ne, ker prave solidarnosti po enem programu in eni obliki osnovane med nami dozdej še nikdar ni bilo. Kdor drugače misli, njega prašam: po kom bi se bili mi morali ravnati, da bi bili solidarno ravnali? Ali po Čehih, ali po Moravanih, po Poljaki ali po Tirolcih? Opomniti mi je, ko to prašanje stavljam, da ne mislim na to, kako smo pri ti ali oni priliki glasovali, ker je glasovanje tistih, ki so v manjšini, po večem tako brez vsake pomembe; odločno in načelne važnosti je bilo le to, da smo v državni zbor volili; da smo vanj šli in v njem ostali, ker smo s tem faktično njegovo oblast pripoznali in njegovim sklepom se podvrgli.

To imajoč pred očmi prašam tedaj: po kom bi se bili morali ravnati, da bi bili solidarni? Saj vemo, da se niti deželni zbori niti izbrani državni poslanci niso enako ponašali. Českí zbor, ko so Čehi večino imeli, je sklenil adreso; ali voliti za sedanji državni zbor ni hotel; Moravani in Tirolci so sklenili adreso, ob enem pa tudi za sedanji državni zbor volili. Poljaki so volili brez adrese. Ko so potem pri družih volitvah Čehi in Moravani v manjšini ostali, njihovi, po nemški večini izvoljeni poslanci niso hoteli v državni zbor priti; a Poljaki in Tirolci so prišli. Naj zdaj eden reče, po katerih bi se bili mi Slovenci ravnati imeli, da bi bili solidarni? Ali po Čehih, ali po Moravanih, ali po Tirolcih, ali po Poljaki?

Ako se je tedaj skoraj vsak federalistični deželni zbor drugače ponašal — in mislim, da je imel vsak svoje trdne razloge za to — kdo more nam Slovincem očitati, da smo mi solidarnost razdrli? Kdo more nam — najslabijim — zameriti, ako smo, kakor vsi drugi, tako tudi mi najpred na-se in na svoje okoliščine gledali? Vrh tega nam je dr. Rieger sam precej po nesrečnih českih volitvah odpisal, da je solidarnost, kakor je bila na shodu federalističnih poslancev meseca februarja l. l. na Dunaji domenjena, po dogodbah prestala, in da naj se za zdaj vsaka dežela ravná po svojih lastnih razmerah.

Nekteri so od nas slovenskih poslancev zahtevali, da naj zavolj solidarnosti s Čehi in Moravani zapustimo državni zbor, in so nam zeló zamerili, ko tega nismo hoteli storiti. Tukaj naj povem najpred to, da se izstopa nismo ogibali zavolj diét, kakor nam je „Zukunft“ tolikrat pritikal; temveč da smo bili izstopiti odločeni in gotovi, kakor bi bil državni zbor v našo deželno avtonomijo posegel, in tudi brez tega, kakor bi bili Poljaki in Tirolci izstopili. Ali ko državni zbor v avtonomijo ni segal; ko so Poljaki in Tirolci ostali — ostali smo tudi mi.

Ali smo smeli samovoljno, brez trdnega razloga in sami izstopiti? Ali bi ne bili nasproti delali deželnim zborom, ki so nas poslali? Ali bi ne bili federalistično stranko državnega zbora brez potrebe za naše glasove oslabili? In kaj neki bi bili s tem dosegli? Morda dvalizem podrli? Ali državni zbor razgnali? Njegove sklepe zadržali ali neveljavne storili? Kdo je tako predrzen, ali tako neskušen, da bi se tacega nadjal! Gotovo je pa, da bi bili deželni zbor kranjski, edini, v katerem imamo Slovenci določno večino, v nevarnost spravili; vlado še huje na-se zdražili, in pred svetom se smešne storili, ker — „vana est sine viribus ira.“ Da tega véliki slov. politiki ne vejo!

Ako se na Čehi in Moravane kaže, da niso hoteli v državni zbor, na to odgovarjam, da je med njimi in nami nekaj razločka. Oni so pri družih volitvah v manjšini ostali, ter niso prišli; ali mi ne vemo, kako bi se bili že prvokrat držali, ko bi bili vedeli, da večino zgubé, in kako drugokrat, ko bi bili v večini? Vsaj za Moravane gré misliti, da bi bili, kakor prvokrat, v državni zbor volili, ko bi bili večino imeli.

Sploh naj se pa naše okoliščine ne merijo po českih. Tam je moč; tam razvita in utrjena narodnost in starodavno historičsko pravo; veliko plemstvo hodi z narodnjaci. Naš položaj je ves drugačen. Tega naj nikdar ne zabijo tisti, ki zahtevajo od nas politiko po českem kroju! (Dal. prih.)

Starozgodovinske stvari.

Kakošnega rodú so bili starodavni Karpiani?

Spisal Dav. Trstenjak.

(Dalje.)

Da so Karpiani bili Slovani, to je že Šafařík dokazal; naj jaz navedem še nove dokaze, kateri Šafaříkove dopolnujejo.

Ptolomaj v zemljo Karpianov stavlja mesta: Gormanon*), Arsikva, Asanka in Uskenum. Ta imena nosijo slovansko lice; Gormanon = Gormanovo, Gormanje, od gora; Arsikva, primeri zarad oblike: Ponikva od slovanskega arsek, rsek, grčast, toraj

*) Nekteri codices imajo: Bormanon, toda od bor, mesto v borovji, Bormanje.

je groza. Kmetu se že tako huda godí, — v nebó vpíjoča krivica je, da se mu še večje butare nakladajo s tem, da se sme vsak berač ženiti v nadlogo svojih sosedov.*)

Politične stvari.

Nove državne razmere.

V zagovor slovenskih národnih zastopnikov.

Spisal L. Svetec.

(Dalje.)

Če obžalujemo, da je za zdaj dvalizem preobladal, ki po našem prepričanju niti državi niti nam Slovanom ni v korist, po drugi strani spet ne smemo prezreti, da ta dvalizem vsaj ni tak, kakor smo se ga od začetka bali. Mi smo se od začetka bali, da dvalizem ne bo družega, nego dvojni centralizem z nemško in magjarsko supremacijo. To je bil naš strah, in zato smo se v adresi deželnega zbora kranjskega tako skrbno zavarovali proti vsaki škodbi ali povredi deželne avtonomije.

Ta strah se pa vsaj zastran dežel in kraljestev takraj Litave ni potrdil. Kako bo za dežele onkraj Litave, še ne vemo, ker državnoopravne razmere med trojedno kraljevino, Erdeljem in ogerskim kraljestvom, potem vprašanje zastran narodne ravnopravnosti nemagjarskih narodov pod ogersko krono živečih še ni dognano.

Za naše dežele vemo, da po ustavi od 21. dec. l. l. strog centralizem ni več mogoč. Nam ni le ostala vsa avtonomija, ki smo jo imeli po dosedanji deželni ustavi; ona nam je znatno še pomnožena.

Predaleč bi me vodilo, ko bi hotel vse pravice naštevati, ki po novi ustavi deželnim zborom prirastejo. Omenim le, da bodo odslej sami deželni zbori postave dajali v vseh rečeh, ki se tičejo občin, potem realnih, tehniških in posebnih šol (fachschulen), potem umetnosti in znanstev, ustanov (štifteng), bogočastja; in do malega v vseh, ki se tičejo policijstva.

Národna ravnopravnost ima svoje poroštvo v §. 19. osnovnih državljanskih pravic, ki se glasí tako-le: „Vsi državni narodi so ravnopravni in vsak narod ima nedotekljivo (nepovredljivo) pravico do ohranitve in gojitve svoje narodnosti in svojega jezika.“

Država pripoznava, da so vsi v deželi navadni jeziki enakopravni v šoli, v uradu in v javnem življenju.

V deželah, kjer več narodov prebiva, naj se učilnice tako uravnajo, da bo vsak teh narodov, brez da bi se moral družega deželnega jezika učiti, imel potrebne pomočke, da se v svojem jeziku izобрази.“

Po tej naredbi je tedaj tudi vsaka supremacija enega jezika nad drugim pravno prestala.

Naj temu še dodam, da je po §§. 11. in 12. nove ustave obveljal tisti princip, za kterega smo se pod Schmerlingom federalisti, sklicovaje se na oktobersko diplomu, na vso moč poganjali, namreč, da so v postavo vodenju deželni zbori za vse to kompetentni, kar ni naročito (izrekoma) državnemu zboru pridržano. Po februarškem štatutu Schmerlingovem je bilo to ravno narobe, namreč, da je vse bilo državnega zbora, kar ni bilo naročito deželnim zborom izročeno. Razloček je bistven. Februarške ustave princip je bil centralističen;

*) „Novice“ so že lani povedale, da bo deželni odbor prinesel to stvar v prihodnji zbor, ker on sam najbolje čuti to veliko nadlogo; al zdaj so mu po postavi roke vezane, da ne sme proti njej delati, če tudi se vpira kar le more beraškim ženitvam.

Vred.

sedanji je pravi federalistični, ravno tisti, na katerem sloni avtonomija švicarskih kantonov, ali združenih severno-amerikanskih držav.

Potem je po §§. 8. in 9. postave o delegacijah, ktera določujeta, da vsaka dežela ima svoje delegate, in da te volijo državni poslanci tiste dežele sami, skrbljivo, da se tudi v najvišjem državnem zastopu vsaki deželi svoja osebnost (individualnost) ohrani.

Tako, mislim, je dokazano, da takošen centralizem, kakor smo se ga bali, ni nastopil in da nova ustava nikomur pravice do supremacije nad drugimi ne daje.

Vem, da mi na to kdo poreče: Nemci imajo vendar djansko supremacijo; njih je večina v državnem zboru, iz njih je narejeno sedanje ministerstvo.

Res je to, pritrjujem; ali, kar je, ni, da bi moralo po ustavi tako biti. Cesar ima tudi po novi ustavi neomejeno pravico, v ministerstvo poklicati, kogar hoče. Ako je zdaj več Nemcev, more drugokrat več Slovénov poklicati. Ako imajo zdaj Nemci v zboru večino, na isti postavni podlogi smo jo imeli pod Belkredijem Slovéni. A kar je že po februarški ustavi mogoče bilo, to je po sedanji v našo korist popravljeni še laglje.

Naj mi pa nihče ne podtika tega, da hočem s tem le nove državnoopravne premembe hvaliti. Zagotavljam, da mi ni ne za hvalo ne za grajo, nego za resnico. Kar pripovedujem, to je faktično, in moja želja je le, da bi se to, kar se je zgodilo in kar je zdaj, sodilo tako, kakor je. Veliko-važna, jaz bi rekel, osodna pomemba nove državne prenaledbe za Avstrijo in njene narode nalaga nam sveto dolžnost, da smo resnični, brez obzira, ali je resnica drugim všeč, ali jim ni; ali se ž njo prikupimo ali odkupimo.

To je moje stališče in jaz bom vsakemu od srca hvaležen, ki me bo opomnil, če se kaj proti resnici pregrešim.

Še nekoliko družih ugovorov moram omeniti.

Nekteri, mi se zdi, menijo, da ima sedanja ustava za vse večne čase taka ostati, kakor je, in da smo poslanci, ki smo se tega dela udeležili, domovini nepopravljivo škodo naredili. Ali to je zmota. Po parlamentarni šegi se vsaka postava, tedaj tudi ustava, v vsaki prihodnji sesiji lahko premeni; in nobena reč, niti čast, niti pravica ne brani poslancem, ki so v eni sesiji pritrtili čemur, kar je napačno, da bi v drugi sesiji ne mogli odtrditi, ali za kaj boljšega glasovati. Ako so tedaj državnega zbora sklepi, kterih nikakor nismo mogli zadržati, ali smo ostali ali izstopili, napačni; oni nas ne vežejo dalj, nego do tistihmal, da jih bomo premeniti mogli; do tehmal bi nas bili pa tudi vezali, čeravno bi bili izstopili. Toraj nismo nikakor nič pokvarili.

Spet drugi pravijo, da smo slovenski poslanci s svojim ravnanjem Slovence pri družih Slovénih ob vse poštenje pripravili. Ko bi bilo to res, mi bi gotovo težek odgovor imeli. Ali po moji misli to ni res. Če nam tudi kak dopis, ali recimo, celó vvodni članek v tem ali onem časniku kako neprijetno reče, naj nas to ne moti. Težko je dvema gospodom, to je, samim sebi in drugim vstreči.

Kdor je pameten in naše okoliščine pozná, od nas ne bo zahteval, kar nam škodi, a drugim nič ne hasni.

Lahko bi tudi jaz povedal česko-slovanske možake, pred kterimi vsak nas rad kapo sname, ki so nam slovenskim poslancem rekli, da pri naših okoliščinah nismo mogli drugače ravnati.

Pa ko bi naše ponašanje res tako bilo, da bi nas Slovence ob poštenje devalo, saj nismo sami taki. Na tisti grešni klopi, kakor mi, bodo sedeli tudi Poljaki in Tirolci, in naša sramota, ker smo po moči najmanjši, bode gotovo najmanjša.

Nekteri tudi mislijo, da bi bili mi poslanci, srčno

izstopivši iz državnega zbora, veliko moralno moč vdihnilo Slovencem, in storili, da bi bili spet vsi složni. Jaz te misli nikakor nisem. Slabo bi bilo, ako bi moralna moč slovenska zavisna bila od tega, kako ta ali oni poslanec glasuje ali dela. Ali morda ni bilo moralne moči med nami, ko je bila večina slovenskih zastopnikov ne samo, recimo napačnih misli, nego odločno nemška in naši narodnosti sovražna? Ali nas je ponašanje naših zastopnikov pod Schmerlingom zadrževalo, neutrudoma za narod delati, in pod Belkredijem in Beustom v zborih večino dobiti? Vrh tega v politiki, kakor na vojski, ne odločuje le moralna, ampak tudi fizična moč in razumnost in slab je tak vojvoda, ki se v bitvo spušča takrat, ko vidi, da ni dosti jak, in da ga močnejši sovražnik lahko razbije in zatara.

Tudi zastran sloge mislim, da se tisti motijo, ki menijo, da bi bil naš izstop iz državnega zbora vsem Slovencem po volji. Jaz sam jih poznam previdne in skušene slovenske rodoljube, ki so drugačne misli. In naj bi bili po našem izstopu še nasledki nastopili, kakor smo se jih po pravici bali; naj bi bil Bach na Kranjskem še ostal, in nadaljeval svoje delo proti narodnim možem, časnikom, šolam, volilcem itd., naj bi bilo narodnjakom na Kranjskem jelo pri volitvah za deželni zbor in za druge zastope napak hoditi: kako hitro bi se bila kritika obrnila in nemara, da ti, ki zdaj vpijejo, zakaj nismo izstopili, ti isti bi nam bili potem še glasneje očitali, da je naš nerazum, naš nespametni izstop vse te stiske in nesreče kriv. Tako bi tudi pri tem našem ravnanju ne bilo brez razprtije ostalo.

Ali če nam je res kaj za slogo in medsobno dobro porazumljenje, jaz vem do tega drugo, prav lahko pot. Naj privolijo tisti, ki nas sodijo in obsojajo, nam poslancem toliko pravice in svobode, kolikor je sebi svojé. Oni mislijo, da pravo trdijo, da želje in potrebe slovenskega naroda poznajo, da v njegovem imenu in na njegovo korist delajo. To isto mislimo tudi mi za-se. Naj se nam privoli, da smemo tudi mi svoje prepričanje imeti in po njem ravnati, pa je cele pravde konec.

Če se nazadnje pokaže, da so naše misli krive, kar pa dozdej še ni očitno — potlej bo narod pri drugih volitvah druge može izbral, in sicer tiste, za ktere bo skušnija pokazala, da so bili previdnejši in pametnejši od nas.

Po tem načelu, mislim jaz, bi mi, da-si v tem ali onem različnih misli, lahko prijatelji bili, in složno, vsak na svojem mestu, v naroda prid in napredek delali.

Naposled omenjam še to, kar se nekteri bojé, da bo nova ustava veri škodljiva. Jaz se tega ne bojim. Ustava sama nima po moji misli nič veri niti cerkvi nevarnega. V tolažbo tistim, ki se tega bojé, lahko povem, da kardinal Rauscher, ko je bila ustava v gosposki zbornici na vrsti, iz verskih obzirov ni nasprotoval, temveč je pri tretjem branji za-njo glasoval.

Ne bom rekel, da bi sedanja večina državnega zbora ne mogla kaj cerkvi in verskim resnicam nasprotnega skleniti; ali tega ne bo sedanja ustava kriva; kaj tacega bi se tudi po februarški ali drugi ustavi lahko zgodilo, ako zborna večina in vlada nimata pravih misli.

(Konec prihodnjič.)

Starozgodovinske stvari.

Kakošnega rodú so bili starodavni Karpiani?

Spisal Dav. Trstenjak.

(Dalje.)

Presodimo še tukaj na kratko dela tega junaškega naroda.

Avreli Viktor ¹⁾ in Vopisk sporočata, da so Karpiani okoli leta 180—192 po Kristusu mogočne Rimljane prisilili na podavanje tributa. Za cesarja Karakalla (212) so se bojevali proti Moissom (Mysii), kateri so prebivali na desnem bregu Dunaja v današnji Srbii. ²⁾ Pozneje so se združili z Gotini, Borani in Vrugundi.

Ker so videli, da Goti dobivajo od Rimljanov denarno pomoč, so tudi Karpiani poslali poslanca do Tullija Menophila, kateri je bil poveljnik Moesii, in so drzno terjali, naj se tudi njim ta pomoč daja, rekši, da so oni boljši kot Goti.

Rimski cesar Philippus Arabs se je, ker so čez Dunaj stopili in Panonijo plenili, dve leti bojeval z njimi (245—247). V tem boji so se posebno arabski Mauri hrabro držali, in pomagali, da so Karpiani bili potolčeni. ³⁾ Philip je dal v ta spomin denar kovati, kateri ima napis: „victoria carpica“, in cesar je dobil od rimskega starešinstva priimek: Carpicus Maximus.

Pozneje so se združeno bojevali z Goti, Borani in Vrugundi, in Zosim pripoveduje, da nobeden ni bil kot Illyrika in Italije pred njimi varen, celó v Azijo so se ta plemena upala. Zosim zmirom govori o četverih plemenih (γέννη), ktera so se združeno vojskovala proti Rimljanom in stavlja jih zmirom v tej vrsti: Borani, Goti, Karpi in Vrugundi (nekteri codices imajo Phrugundi). Dognano je, da Borani in Goti so bili nemškega rodú, Phrugundi pa staropruskega.

Tudi Jornandes, ⁴⁾ popisovaje vojno teh plemen z Rimljani, imenuje ta ljudstva po Zosimovi vrsti, pa zraven tega še tudi imena vojskovodjev: Respa, Veduco, Thuro, Varo. Respa*) je toraj bil vojvoda Boranov, Veduko Gotov, Thuro Karpianov in Varo Vrugundov.

V imenu Thuro dobivamo nov dokaz za to, da so Karpiani bili Sloveni. Ime Turo je do današnjega dne zeló omiljeno prebivalcem karpatskim. Priimek Tur so imeli junaški vojskovodje slovanski, postavimo: Jar-Tur, Tur-Vsevolov v pesmi o polku Igorovem. Cela betva Slovakov se velijo Turčani in vesi: Tur, Turec itd. je obilo na Slovaškem.** Po Šafařiku je bog boja se zval pri starodavnih Slovanih Tur, tedaj zeló naravno, da so vojaški vodje nosili ime Turo.

Karpiani, dasiravno večkrat od Rimljanov premagani, vendar niso mirovali, temuč za cesarja Galerija (leta 295) so sopet čez Dunaj v Panonijo pridrli, zato je začel Galeri proti njim ljuto vojsko, in jih je 305. leta večidel s silo preselil v Panonijo. Avreli Viktor piše: „v tej dôbi so bili Markomani premagani, in ves rod Karpianov na naše (rimsko) zemljišče prepeljan, kar se je z jednim oddelom že za Avrelijana zgodilo.“

Sv. Hieronim pa v svoji kroniki piše, da so Karpiani v 8. letu Dioklecianovega vladarstva (292—293) bili na rimsko zemljišče preseljeni, gotovo ne kot sužnji, temuč kot „deditii“ — na podlagi podvrženske pogodbe.

¹⁾ Aurell. Vict. 39, 43. Vopisc. 39.

²⁾ Corpus script. hist. Byzant. ed. Bonn I. str. 124.

³⁾ Zosim. I, 20. I. 31.

⁴⁾ Jornandes, cap. 20. primeri komentar k Zosimovemu in Jornandovemu sporočilu, Wietersheimov v njegovi knjigi: „Gesch. der Völkerwand. II, 356.“

*) Ime Respa, Raspo je staronemško, primeri Heinrich Raspo.

**) Na Štajarskem je vas Turjanci, kraj Mure. Pravijo, da jo je postavilo sedem turov. Tur pomenja toliko kot velikán. Stalo je tam sedem hrastov, te so turi izmeknili, in zatega voljo prê nemško ime vasi Turjanci — „Siebeneichen.“ Turo tudi zna pomenjati tura, Urus, Auerochs, ter bi se ujemalo z imenom gotinskega vojskovodja: Wisand (Procop „Bell. Goth.“) Pis.

gosta marata, pet družih pa ne. Umno vrstenje posetve toraj stori, da vse redilne tvarine v zemlji dobro dojdejo; ene hasnijo tem, druge družim rastlinam.

2. S tem, da vrstujemo korenstvo (kakor krompir, peso, repo itd.) in rastline za klajo živinsko v red setve, dosežemo, da mnogo taci za rastline redilnih tvarin, katere so v zraku (luftu), se spremení v rastlinsko bistvo, in ta stvar večidel pride v hrano živini in po gnoji zemlji na prid.

3. S tem, da rastline za živinsko klajo vrstujemo med setve, dosežemo tudi to, da take redilne tvarine, kakor na priliko rudne soli v zemlji, katerih potrebuje živinska klaja za rast, dojdejo zopet v prid s tem, da so jim za hrano in naposled za gnoj; ali na kratko rečeno: od teh redilnih tvarin, soli, se le celó malo pogubi ali pa celó nič.

Če pa so te rastline še takošne, da njih korenine globoko v zemljo segajo, kakor na priliko detelja, je po takem korist še večja, kajti s tem, da rastlina iz globočine srka živež, doseže zgornja zemlja tudi nekoliko pomoči; prvič ostane v zgornji zemlji precej redilnih tvarin, drugič odpade rastlini mnogo perja itd., to pa potem segnjije in tako pride njivi na prid. Posebno pa še velika korist dojde zgornji zemlji, ako omenjene rastline, katere v globočini zemlje živeža iščejo, porabimo za klajo živini; po takem zemlji kot gnoj v prid dojdejo.

Naj nam umni gospodar, ki s premislikom gospodari, zdaj, ko je vse prebral, reče: ali ni vrstenje posetve velik dobiček kmetijstvu? naj reče: ali tako umno gospodariti se ne pravi „šac“ kopati iz zemlje?

Politične stvari.

Nove državne razmere.

V zagovor slovenskih narodnih zastopnikov.

Spisal L. Svetec.

(Konec.)

Zdaj bi mi še ostalo razložiti, zakaj je bil slovenski klub sklenil za ustavo glasovati. Ali o tej reči sem že v svojem „odprtem pismu Novicam“ 30. oktobra l. l. obširno govoril. Vrh tega naše glasovanje, kakor sem že rekel, nima odločne pomembe. Zlasti ustava bi bila tudi brez naših glasov za nas pravomočno obveljala. Zato ne bom ponavljal razlogov klubovega sklepa; mislim, da bo dovolj, ako se samo na svoje „odprto pismo“ skličem. Če je v tej reči res kaj napačnega bilo, bilo je to, da se klubovemu sklepu niso vsi podvrgli, ker je to, če tudi od družih nasledkov molčim, našo disciplino porušilo, kar je po moji misli, posebno pri nas Slovencih, veliko zlo.

S tem končujem svoje razlaganje o tem, kako smo ravnali, in zakaj smo tako ravnali. Ako s tem le toliko dosežem, da kritiko na pravi tir napeljem, na prepričanje, da se politika, po Bismarku „najbolj realna vednost izmed vseh“ mora soditi po djanskih okoliščinah, vtrjenih v zgodovini, v statistiki, v obstoječih državnih razmerah; ne po domišljiji, ne po občutku, niti po splošnih frazah, nego po določnih, historičkih dogodbah in matematičnih številkah. Ako to dosežem, jaz bom popolnoma zadovoljen. Nevednost je, kakor povsod, tako posebno v politiki, naš največi sovražnik.

A zdaj mi bodi dovoljeno, da na kratko razložim, kako bi nam bilo odslej ravnati. Mislim, da je to vprašanje za vsacega od nas prevažno.

Dogodbe so nas z nevzdržljivo močjo potegnile v kolobar zevsem novega političkega življenja. Mi se moramo zbrati, orientirati se, ako nočemo škode trpeti,

ako nočemo, da bi se nam godilo, kot barki brez kormila, brez kompasa, vsred derečih valov.

Da pravo pogodimo, bode treba vprašati se, kaj hočemo, kam merimo? Ako to vemo, lahko bo odločiti se in pravo pot ubrati; lahko bo presoditi, kaj smo že dosegli in česa še manjka.

Kaj da hočemo, ko Slovenci, to, mislim, je jasno. Svojo narodnost ohraniti, utrditi, izobraziti, to je brez dvojbe naša prva želja; narodna ravnopravnost naša glavna zahteva. Pozneje smo, kakor v podporo in večje poroštvo narodnemu razvitku še zahtevali avtonomijo in združenje vseh Slovencev v eno državnopravno ali vsaj upravno skupino.

To in prav to so bile naše zahteve, začeni od slovenske peticije 1861. leta do mariborskega programa, in niti pred niti pozneje nismo teh mej nikdar prestopali.

Viša državna uredba nas je le toliko zanimala, kolikor nam je imela poroštvo dati za te naše zahteve.

Ako zdaj naše zahteve primerimo k novi državni uredbi, najdemo, da smo se svojemu cilj- in koncu prav zdatno približali. Dokaz temu je, kar sem že razložil, da ima narodna ravnopravnost v §. 19. osnovnih državljskih pravic trdno podslombo, kakoršne dosihmal ni še imela; in da §§. 11. in 12. nove ustave dajeta deželni zborom toliko avtonomije, da ne vem, ali bi si je mi Slovenci pri svojih sedanjih razmerah, raztrgani kakor smo, mogli mnogo več želeti. Res je, da se nam ena želja še ni izpolnila, namreč, da bi bili vsi Slovenci združeni; ali povedal sem zadržke. Čehi in Poljaki so, kakor je znano, narodnim skupinam nasprotni. Od njih se za zdaj nimamo pomoči nadjati. Še mènj od Nemcev. Razen tega pa še sami Slovenci zastran tega nismo ene misli, kakor so kazali pomenki o predlanskem Matičinem zboru v Ljubljani. Posebno je pa ta misel še vse premalo v ljudstvo prišla. Predsodki — in kateri poštenjak more to tajiti? — so še mnogoteri, in ko bi se že precej zdaj o združenju glasovalo, ne vem, kako bi steklo. To so bile zapreke, za zdaj našim močém nepremagljive. Beseda „narod“ je nekterim časnikarjem tako gladka, kakor da bi za njimi res stali legijoni ljudstva; al ko bi prišlo do tega, da bi oni „svoj narod“ morali na bojišče peljati, brž ko ne bi, kakor oni zgodovinski vojskovodja, milo klicali: „legijoni kje ste?!“

Ali bomo pa zavolj ne izpolnjene ene želje one druge pravice, ki nam dajejo narodno ravnopravnost in avtonomijo, odbijali? Ali bomo zavolj ene reči, ki se zgoditi ni mógla, druge pridobitve, ki našim davnim in pglavitnim željam ustrezajo, zametavali? Posebno, dokler se drugi Sloveni drže programa, da svoje tretje želje niti tako ne dosežemo?

Moja misel je tedaj: Vzemimo pravice, ki nam jih nova ustava daje, brez obotavljanja v posest; porabimo jih v svojo korist, utrdimo se, in kedar bo mogoče, bomo krepkejše zahtevali še ono, česar nam manjka.

Marsikteri vem, da poreče: „Kaj pomagajo vse te pravice, ki so le na papirju?“ Ali, prijatelj! kje pa hočejo za zdaj biti, nego na papirju. Vsaka ustava je najpred na papirju. Ali naša skrb mora biti, da pridejo pred ko mogoče tudi v življenje. Postava je jasna. Ministri so za njé natančno izpolnovanje odgovorni. Uradniki so na-njo prisegli. Naj stori zdaj tudi ljudstvo svojo dolžnost: Deželni zbori, občine, društva, stranke — in kmalu naše pravice ne bodo samo na papirju. To se vé, če bomo po izgledu nekterih le zabavljali, kujali se in križem roke držali, potlej res ostane vse pri starem, če še nazaj ne pojde; al tega

ne bo ustava kriva, nego mi sami. Ustava daje svobodo in pravice; ali da bi za ljudi tudi še delala, take nikjer ni. Na tanko se je tedaj treba seznaniti s tem, kar je naša pravica ter skrbno posluževati se je.

Ako smo se dozdej mogli poganjati z nekim vspehom za našo reč, koliko krepkeje bode mogoče odslej, ko se bomo sklicevali na jasno ustavo, na ministrov odgovornost, na uradnikov prisego! Pa tacega orožja se ne bi posluževali?

Ako se s tistimi ne skladam, ki v prihodnosti vse le črno vidijo in slabo prorokujejo, vendar nečem reči, da bi ne mogli prav imeti. Vse je mogoče, dobro in zlo. A kakova bo v resnici naša in avstrijska prihodnost, to vé do dobrega le en sam, Tisti, ki je nad nami vsemi in ki, kakor naš Koseski pravi, „sam veliko praktiko piše“! Jaz le to trdim, da smo na boljsem, nego po stari ustavi, in da imamo zdaj več sredstev, da si pomagamo, ako hočemo in znamo. Črnovidcem sem pa nasprotnik zato, ker njih način ni tisti, ki budi ljudi na delo in srčno borbo; ni tisti, ki daje zaupljivost in energijo, brez ktere se ni nadjati nikdar velikih vspehov. Kakošen bi bil to vojvoda, ki bi svoji četi v enomer kričal: „Slabo je, slabo je; zgubljeni smo, zgubljeni!“ Pa ljudje se tudi tacih prorokov, ki vedno sodnji dan prorokujejo, radi naveličajo ter jim vrata pokažejo. Svet hoče ohraniti se in živeti, a ne poginiti.

Pa še druge razloge imam, zakaj da nam ne kaže proti novi državni uredbi pasivnim biti. Ne samo, da je bolja od prejšnje; da nam več naših glavnih želj izpolnjuje, ona je tudi po večini avstrijskih neogerskih narodov sprejeta. Kdor nasprotno trdi, moti sebe in druge. Naj le pogleda v statistiko, kdor ne verjame. Če se tudi na druge ne gleda, že to, da Nemci in Poljaki za njo stojé, daje večino. Ustava je tedaj zakonito delo, zato pa tudi v pravem konstitucionalnem smislu vezalna.

Moj drugi razlog je prepričanje da dvalizma za zdaj nikakor ni mōči podreti. Njega podpira za zdaj še večina avstrijskih narodov; in pri tej večini ga podpira misel, da je on edini spas Avstriji. To misel mora skušnja ovreči; skušnja mora dvalizem ob kredit in vero djati, pred-no mu bo mogoče do živega priti. To je moje mišljenje. Ali čakaje tega ne smemo križem rok držati. Utrujmo in širimo avtonomijo na dani podlogi, krepimo narodnost, izobražujmo narod dušno in materijalno.

Kar se tiče združenja vseh Slovencev, bilo bi to, kakor nam, tako tudi sami državi na gotovo korist. Ali tisti, katerih pomoči za ta svoj namen potrebujemo, še tega niso prevedeli. Naša skrb mora biti, da jih bolj in bolj prepričamo. Posebno je pa skrbeti treba, da se te misli tudi naše ljudstvo in to najbolj po Štajarskem, Koroškem in Primorskem poprime.

Vem, da mi spet kdo poreče: „kaj pomaga vse to; brez solidarnosti med Slovénii ni nobene pomoči. Res je to; samo naj nihče ne misli, da je solidarnost samo v vnanjih oblikah. Za zdaj med nami solidarnosti, vidne v vnanji obliki, res ni. Vzrok temu je, ker so naše razmere preveč različne, da doslej niti ni bilo mogoče trdnega skupnega programa narediti. Ali v eni, in to glavni reči smo vendar po sami naravi zmirom solidarni, tako, da nas nobena sila ne more razdružiti, to je: Braniti in krepiti svojo slovansko narodnost. V tem smo vsi eden; v tem imamo vsi skupen dobiček in skupno škodo. Kdor koli v tem smislu dela, v glavni reči solidarno dela, če tudi po različnih oblikah. Ta, ta solidarnost je bila tudi nam, slovenskim poslanecem vodilo.

Ali nismo mi Slovénii tudi prepričani, da nam je treba skupnega literarnega jezika? Pa vendar še zmirom vsak svoje posebno narečje pišemo. Zakaj? Zato, ker ne moremo drugače. Ravno taka, verjemite, nam se godí v politiki. Le tistim, ki naših okoliščin ne poznajo, ki so pijani nekterih političnih fráz, le njim se vse lahko vidi.

Tako sem razložil odkritosrčno svoje misli, po vesti in vednosti, brez družega namena, nego da bi — sreči naroda našega — dobri reči služil.

Jaz dobro vem, da bi se bil mnogim bolj prikupil, ko bi bil novi ustavi dobro zabavljaj; še kateri naših časnikov bi me bil za to pohvalil. Ako tega nisem hotel, bodi dokaz, da nisem sebičen; da mi je resnica več, nego časnikarska hvála.

Zato pa tudi prosim vse tiste, ki bodo te moje sestavke sodili, naj ne gledajo na osebe, niti na mojo, niti na druge, nego na stvar in na resnico!

Zabavno berilo.

Originali iz domačega življenja.

Druga vrsta.

I. Slovenski Nikodem.

Spisal dr. V. Zarnik.

(Dalje.)

Danes je bil gospod Quominus dobre, židane volje, natoči si kupico, vstane in tako-le spregovori: „Veste, ljubi moji, prav za prav smo se namenili, biti danes prav dobre volje; sovražniki domovine, naroda in pesništva utegnili bi še reči, da bomo pijani! Ali to bi bilo le grdo obrekovanje, kajti človek, ki dobro anatomijo našega trupla pozná, vé, da tega, kar navadni splošni svet „pijanost“ imenuje, tega so vsi drugi tajni vzroki krivi. Da to človek dobro razume, povem vam, da se niti na dunajski niti na pariški medicinski fakulti tega ni mogoče naučiti, niti Karol Vogt niti Virchow o tem nič ne vesta. Kako je ta stvar, čul sem pred nekoliko leti na Hrvaškem tam na turški meji, torej poslušajte: Vsak človek ima v glavi tri črevljarske tro-noge stolčke, iz dna želodca pa drži lestva ali lojtra do teh stolčkov skozi vse truplo, v želodci samem pa ima vsak človek po naravi 4 ščurke naseljene, Hrvatje pravijo „švabe“, kateri so sicer po navadi mirni ter se le sém ter tje po želodci sprehajajo in njegovo osodo pre-mišljujejo. — Kebri in ščurki so, kakor veste, najbližnejši žlahtniki, tako rekoč bratranci, treba je toraj, da vam to, ker smo pri „polimanem kebru“, na tanko razjasnim, da človek ni prav za prav nikdar v svojem življenji pijan, nego vsem tem dogodkom, navadno „pijanost“ imenovanim, krivi so samo ti čudni 4 ščurki. Ko je človek pri vinčku in ga prvo kupico v-se vlije, preplašijo se vsi štirji na dnu želodca in zlezejo na lestvo; ko vinska poplavica v želodci narasta in že lestva do 3. klina v vinu stoji, ustraši se prvi ščurek, hitro po lestvi v glavo spleza in sede na stolček, plašno gledé, kaj ima nastati v želodci iz tega vinskega dežja. Takrat navadni ljudje človeku pravijo, da je „dobre volje.“ Mi, kateri bolj na tanko človeški organizem poznamo, pa pravimo, da je še le prvega švaba ali ščurka iz želodca pognal! — Ko se dalje zaliva, potop v želodci čedalje večí nastaja, izbeži tudi 2. ščurek po lestvi in sede prestrašen na 2. stolček v glavi. Navadni ljudje takrat pravijo, da je človek „židane volje“. Še nekoliko kupic in lestva je že do 7. klina v vinu, zbeži tudi 3. ščurek po lestvi in sede ves plah še na 3. prazni stolček. Navadni ljudje rekó takrat, da ga ima že človek „precej v glavi!“ — Ne preteče potem cele pol